

zsének javulásáról, részben az általunk vázolt társadalmi tendenciák, részben a szerző által megfogalmazott, tudatos pályaorientáció s a szakmai, társadalmi háttér befolyásolása következtében azt mondatják velünk, hogy a szerző által megadott keretszámok azok a minimumok, amelyeknek elérésére törekedni kell. Az egyetemi képzési arányok új felfogása szellemében viszont a túljelentkezéseket kb. 25 százalékos határig el lehetne viselni.

A tananyagról. A tananyag megállapítása a szaktanszékek feladata. Természetesen nem csak célszerű, hanem szükséges is, hogy ők a „felhasználók” igényeit is megismerjék, velük konzultáljanak. Ennek megy elébe *Zsidai József*, amikor a könyvtáros szakma ez irányú elképzeléseit pontosan és reálisan megfogalmazza.

A kétszintű felsőfokú képzés esetében rögtön felmerül a kérdés: e két szint tananyagának egyezései és különbségei. Más szakemberekével is megegyező véleményünk az, hogy az egyetemi végzettséggel rendelkezőnek tudnia kell mindent, amit a főiskolai végzettségű tud, és ezen kívül lényegesen többet is.

Zsidai József munkája alapos, jól rendszere-

zett, tömör, megvitatásra igen alkalmas tanulmány. Érezhető benne – mint erre utal is – a számos hozzáértő konzultáns véleményének, tanácsainak figyelembevétele, ugyanakkor a szerző saját elgondolása kap főszerepet. Ez azt jelenti, hogy nem egyszerűen kumulálja a mások véleményét, aminek eredménye egy minden ponton alternatívákat kínáló, tehát eldönthetetlen, tárgyalhatatlan javaslat lenne.

A szerző rendszeressége lehetővé tette számunkra, hogy egy-egy részterületen talán a kelletténél jobban is elkalandozzunk. Véleményünk alapjaiban és lényegében a szerző koncepciójával megegyező, azt helyeslő. A képzési helyekkel és a tankönyvtárakkal kapcsolatos részleteltetés nem mond ennek ellent. Különösen erősen csatlakozunk *Zsidai József*nek a témával kapcsolatos szellemi alapállásához. Ennek bizonyosságául hadd ismételjük meg a tanulmány kulcsmondatát, amely a felsőfokú könyvtárosképzés szükségességét illető minden további, akár egyéni, akár testületi „kinyilatkoztatást” szükségtelenné tesz: „Sikeresen dolgozni csak mélyen gyökerező tudásra alapozottan lehet”. Sapiienti sat.

Dr. Mader Béla

Lektorai jelentés Zsidai József: Javaslat a felsőfokú könyvtárosképzés fejlesztésére című tervezetéről

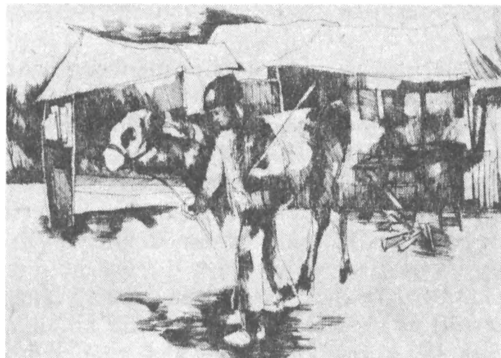
Zsidai József – mint a szakirodalomban alaposan jártas, jó áttekintést biztosító pozícióban levő, gondolkodó szakember – egy élet tapasztalatainak birtokában korrektil végezte el a rábízott feladatot. Ezt úgy kell érteni, hogy egyfelől minden általa felhalmozott tudást (és nem csekély dologról van szó) friss, célzottan beszerzett információkkal kiegészítve (lásd bibliográfia) most rendszerezve közzétett, egy magasabb pontról végigtekintett az életpályán, s annak részeként a képzésen – s így lényegesen többre vállalkozott, mint amennyire megbízása kötelezte. Másfelől viszont néhány részletkérdésre (például a szakpárosítás) nem adott választ, de orientálja azt, akinek a válaszadás hivatalból kötelessége.

Az általa előadottakkal általában egyetérttek,

közülük néhányat az alábbiakban kinagyítok, kiegészítek, olykor vitatok vagy saját nézeteimmel színesítek. (A lektortól nem illik megtagadni az egyéni gondolkodás, gondolatnyilvánítás szabadságát, pláne ha idegeit évtizedeken át a vizsgált tevékenység fő színterén munkálkodva koptatta és koptatja, miközben ott szerzett ismereteit és kádereit az utóbbi években igen kemény gyakorlati követelményekkel szembesíti.)

Zsidai József a témát exponálva „drámái” helyzetre utal. Véleményünk szerint az utánunk jövő 30-as, 40-es nemzedékek hiánya súlyosabb mint drámái.

A felsőfokú könyvtárosképzés alapvető problémáiról és azok okairól szóló résszel egyetérttek – az alábbi megjegyzésekkel:

Az elképesztően alacsony hallgatói létszámok kialakulásában az a központi döntés a ludas, amely évekkel ezelőtt a tanárképzést állította a bölcsészkarok feladatainak központjába – még az ELTE bölcsészkarán is, amelynek tudvalevőleg ősidők óta ennél sokkal szélesebb körű a jogosítványa – a nem tanárképző szakok rovására. Az alacsony létszámok fenntartásában szerepe volt egyes körök destabilizációs törekvéseinek, sőt, sajnos, egyes közvetlenül érintettek rövid távú érdekeinek is. Korábban negyvenes létszámú nappali évfolyamok is előfordultak, miközben párhuzamosan a levelező, az esti (!) és a kiegészítő tagozatok is működtek. Az elszívás összetettebb, mint a tanulmányiró véli: a második szakból következő tanári és kutatói pályák mellett sok hallgató a sajtó, a rádió, a tévé stb. vonzáskörébe kerül. A könyvtárosi életpálya csökkenő társadalmi presztízse miatt a jelentkezők száma is majdnem a felére apadt! Ennek nagyon is belátható következményei lesznek, sőt vannak.

A szakma megítélésében – reméljük – kedvező szerepet fog játszani a mostani fizetésemelés. Legalább annyit nyom azonban a latban, hogy az életpálya nem áll szakmai védelem alatt (mint az orvosoknál, ügyvédekéknél), ide bárhonnan, bármikor vezető állásba lehet kerülni szakmai képzettség nélkül (s ez akkor sem vigasz, ha a termelő szférában is hasonló a helyzet).

A kiegészítő képzés is levelező keretekben folyik! A kétszakos, hatéves levelező képzés évekkel ezelőtt megszűnt, nem érdemes vele foglalkozni, kivéve ha valamilyen technikai csoda folytán a levelező (helyesebben távnéző) hallgatót a nappali képzésbe bekapcsolja.

A posztgraduális levelező képzés sem prob-

lémamentes. Persze egy teljes értékű diploma (ha az nappali képzést koronázz) és a szakmai tapasztalat megléte, a hivatástudat, szorgalom, törekvés (a nappali hallgatóknál mind ritkábban tapasztalható) fennforgása elfogadhatóvá tesz e formát, különösen ha további tagolását megvalósítjuk.

A tananyag és a tanterv állandó vita tárgya, és az is marad, amíg olyan kétértelmű a helyzet, mint ma.

Külső szakemberek bevonása természetesen nélkülözhetetlen, az ELTE könyvtáros tanzékén élnek vele, de a jelenlegi óraadói díjak mellett követeléssel nehezen párosítható.

El kell érni a szakmai diploma védelmének jogi szabályozását és annak maradéktalan végrehajtását. A szakmai egyesületben ellenérdekeltek is jelen vannak, más szakmákhoz hasonlóan itt is szükség lehet kamarára.

A tényszámokon alapuló prognózist el kell fogadni.

A javaslatokkal kapcsolatosan a következőket jegyezném meg: A könyvtáros pálya szükségszerűen kádertemetővé vált (szerepe volt ebben a túlhaladott hagyományoknak is a régi világból), időnkénti politikai hullámverések lecsapódásaként és folyamatosan valahonnan kiszorulók fájdalomcsillapítására.

Az autodidakta módon beszerezhető ismeretek (ha egy-egy területen elég részletesek és a gyakorlatban alkalmazhatók is) mindig hiányosak, féloldalasak, összefüggés nélküliek, megalapozatlanok, nem konvertálhatók és főleg hosszadalmasan és drágán elérhetők csupán. Alulírott ismer bölcsészdokort, aki kitanulta a vakbélműtész mesterségét, mégsem ezúton képzei el az orvosképzést, mert egyéb hátrányai mellett némileg megnövelné az orvosi temetőket. A könyvtárügyben is megvan ez a temető, csak lassabban derül ki róluk, hogy azok.

A jelenlegi állapot közelítése az ideálishoz több tényező függvénye. Elsősorban az oktatói fizetések javítása szükséges (jelenleg a hasonló korú, képességű gyakorló könyvtáros másfél-kétszeresét keresi oktató kollégája bérének). Javítandók a munkakörülmények (elhelyezés, könyvtár, felszerelések). Rosszak a kiválasztás személyi feltételei; a nagyobb meritési lehetőség érdekében (is) szükséges a gyakorló könyvtárosok szélesebb körének intézményes bevonása az oktatásba s az oktatók bekapcsolása a gyakorlati munkába (mindkét esetben elsősorban másodállások révén). Ezen az úton az ok-

atatók életkörülményei is javulnának, de a fő cél – ismétlem – az egészségesebb kiválasztódás elősegítése az intézményi háttér megerősödése mellett.

A „tankönyv” és „jegyzet” kérdése nem egyértelmű, az egyetemi képzés egyik erénye az önálló munkára való felkészítés.

Fel kell tételezni a tanulási szabadság bevezetését, ennek a bölcsészkarokon és a könyvtárosképzésben gyakorlatilag nincs igazi akadálya – s akkor végképpen fel lehet számolni a levelező képzés *mai* formáját (posztgraduális tagozaton is, ami persze nem jelenti a posztgraduális képzés megszüntetését).

Ha – amint a szerző állítja – a hazai diplomások száma az átlag fölött van európai mértékkel, akkor az átlag Albánia. A levelező képzésről és a posztgraduális formákról elmondottakkal egyebekben egyetérték.

A „hivatástudat” a maga idealisztikus értelmében a gazdasági-társadalmi viszonyok, közérkölcsök stb. alakulása következtében hiánycikké válik a mostanában érettségizettek körében. Ezen a „szövegelés” nem segít. A legutóbbi fizetésemelés (ha tartós hatású) talán az értelmiségi presztizslista legvégéről valamelyest előbbre lendíti szakmánkat, s kedvezően motiválhatja a pályakezdőket. De legalább ilyen fontos lenne, ha igazán korszerű informatikai állomásokra, intenzív közművelődési tevékenységet folytató könyvtárakba, továbbá könyvműzeumokba az oktatás kezdetétől (s nem később) eljuthatnának hallgatóink, ahol az oktatásban részt vevő kollégák fogadnák őket, s nem ki- vagy „be” sem ábrándult állástulajdonosok.

A tankönyvtár az egyetemi képzés nyilvánvaló műhelye, a hazai felsőfokú könyvtárosképzés több évtizede hiányzó intézménye. (A tankönyvtárban folyó rendszeres foglalkoztatást nem helyettesíti a különböző könyvtár típusokban, illetve nagykönyvtárakban ma érvényben levő egyszeri szakmai gyakorlat.) A tankönyvtárral szembeni elemi követelmény a legkorszerűbb technikával (a jövő technikájával) való ellátottság. Egyébként a szerző megállapításai szóról szóra igazak.

*

Zsidai József gondolatait elfogadva, azokat csekély mértékben továbbfejlesztve, némi hangsúlyeltolást alkalmazva a következő pontokon látom szükségesnek újrafogalmazni a szakma közös álláspontját:

1. A szakmai oklevél, végzettség érvényesítése.

2. A képzési szintek, intézmények közötti világos munkamegosztás és szoros együttműködés – de jure (más pályákon is vannak hasonló problémák, többek között a főiskolán végzetek általános iskolai szaktanárok, az egyetemen végzetek középiskolaiak, de ettől még fordítva tanítanak; mérnököknél is van a szakmérnöki képesítés és az okleveles mérnöki, de a jogosultságok következetes érvényesítése nélkül) és de facto (például külön tanterv a főiskolai könyvtáros oklevéllel rendelkezők számára, amely irányban már történt is valami).

3. Világos pályakép, szakosodás. Valószínűleg nem tartható gyakorlat a szakosodásnak speciális kollégiumok rendszerében való megvalósítása az alapszigorlat utáni félévekben. Az igazán elkülönülő pályákhoz arra hajlamos és képes emberek szükségeltetnek, továbbá megfelelően megválasztott második szak (?) és a közös törzsanyagon kívül specializált tanrend. Minden látszat ellenére nem képezzünk igazi könyvtártörténészeket kellő számban, pedig a nagy könyvtárak speciális tárai, a könyvműzeumok, a megyei és a jobb városi könyvtárak is igényelnek jól felkészült szakembereket a régi magyar könyvkincs, sajtó stb. gondozására. A magyar könyvtárak régi állományának feltárása azonban nem végezhető latin és német nyelvismeret nélkül. A hazai szakkönyvtárakba, információs és dokumentációs szolgálatokba a számítástechnika térnyerése miatt az informatikára szakosodott könyvtárosokat várnak (túl azon, hogy a képzés törzsanyagában is meg kell jelenniük az alapvető ismereteknek). Nekik viszont angol nyelvtudással kell rendelkezniük.

4. A képzés jellegének módosítása. A teljes kétszakos képzés mellett az az egyetlen érv szól, hogy a hallgató egy teljes bölcsész szakot (mint „tartalmi” tudományt) elsajátít (persze ennek minden felesleges sallangjával). Hátrányai is nyilvánvalóak: más ambíciókat segít elő, s elveszi az időt és energiát a könyvtáros számára létfontosságú ismeretek elsajátítása elől. Egyébként a második szak megválasztása értelmetlenül korlátozva van: nem lehet az nem tanári szak, s nem lehet bármilyen TTK szak. A kétszakosság kérdését itt csak felvettem.

5. A szakma támogatása. Könyvtárak, szakmai körök közreműködése, szakmai, erkölcsi és anyagi támogatás.

Dr. Szelle Béla